

Maior Bogos Dumitru

(1889-1946)

**Militant activ al Unirii Basarabiei cu România,
participant la două războaie mondiale,
ofițer în trei armate**

Dumitru Bogos s-a născut la 14 iunie 1889 în familia preotului Dimitrie, comuna Grozești, județul Lăpușna. Părinții Dumitru și Vera l-au înzestrat pe fiul Dumitru Bogos cu credință în Dumnezeu, cu dragoste de carte și devotament pentru Țara și neamul românesc. Tânărul Dumitru a absolvit cu succes Seminarul Teologic din Chișinău, dar nu a putut îmbrățișa meseria de preot și părinții l-au îndemnat să învețe, să termine o facultate pentru a avea o viață mai bună, mai fericită. Găsindu-și niște neamuri mai îndepărtate la Livov, a fost sfătuit să plece în Polonia ocupată de ruși, unde taxele de învățământ erau mult mai mici decât la Chișinău, Odesa, Livov sau Petersburg.

A intrat și a terminat cu excelență Facultatea de Drept din Varșovia, iar lucrarea de licență: "Statele Unite ale Europei" a fost premiată de Senatul Universității. După terminarea facultății a lucrat o perioadă de timp ca avocat, cunoștea la perfecție trei limbi: română, rusă, franceză.

În 1914 este mobilizat în Armata Imperială rusă, după absolvirea cursurilor Școlii de ofițeri este trimis pe frontul de Nord-Vest, luptă împotriva nemților în Polonia și în Țările Baltice. Este de două ori rănit, a fost decorat pentru vitejie și curaj cu ordinele "Sfânta Ana" clasa 3-a și "Sfântul Stanislav" clasa a 2-a. În 1916 unitatea din care făcea parte Dumitru Bogos, este trimisă pe Frontul românesc. În luptele cu austro-ungarii din zona Cernăuților, regimentul rusesc, fiind într-o poziție dezavantajoasă, este distrus de inamic, marea unitate este desființată iar subunitățile rămase sunt trimise la Odesa pentru refacere. În această garnizoană militară majoritatea unităților militare erau completate cu ostași și ofițeri moldoveni din Basarabia, Transnistria și Regiunea Bug.

La Odesa este încadrat la Școala pentru traducători militari ruso-români, face cunoștință cu căpitanul Emanuel Catelli, locotenentii: Ion Pelivan, Anton Crihan, Nicolae Ciornei, Ion Pascaluță, și alții care erau influențați de ideile revoluționare ruse, de politica modernă socialistă și de descătușare a popoarelor înrobite de Rusia țaristă. Se include în activitatea Comitetului Ostășesc moldovenesc din Odesa, ia legătura cu fruntașii Partidului Național Moldovenesc, colaborează în ziarul "Cuvânt Moldovenesc".

În aprilie 1917, împreună cu 18 activiști ai Comitetului Ostășesc participă la organizarea mitingului militarilor moldoveni din Odesa, este adeptul autonomiei și independenței Moldovei de peste Prut. A fost delegat și a participat la Congresul Ostășesc din 20-27 octombrie 1917, fiind însărcinat cu organizarea cohortelor – miliției militare și a armatei în tânără Republică Moldovenească. Ca rezultat, Sfatul Țării l-a desemnat în funcția de Șef al Statului Major al Armatei Moldovenești. Căpitanul Bogos Dumitru – delegatul Comitetului Central Militar Moldovenesc, în ședința de deschidere a Sfatului Țării din noiembrie 1917 face următorul apel: "*...Până acum noi, moldovenii, am apărut multe țări, acum vreau să apărăm și țara noastră, care ne e mai scumpă ca orișice... Avem obligațiunea de a-i aduna pe toți moldovenii din Rusia, în programele naționale moldovenești. ... Luați măsuri grabnice, să fie chemați toți moldovenii în patrie...*".

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

În septembrie-decembrie 1917 situația în localitățile moldovenești din Basarabia era foarte complicată. În adresa Sfatului Țării soseau zilnic telegrame despre tâlhăriile, jafurile și omorurile oamenilor de la sate din partea soldaților ruși înarmați, care, de frică, părăseau cu miile frontul românesc. Spre exemplu, în telegrama din 17.12.1917 se comunică: *”Din Direcția Chișinău spre Dubăsari se îndrepta un transport militar de 600 de oameni, ferma din Onițcani este devastată. Este amenințată moara și depozitul cu 20.000 kilograme de făină. Cerem ajutor, urgent.”*, semnată de președintele satului, Moraru. În telegrama nr. 3105 din 25.12.1917, se comunică Sfatului Țării: *”Economiiile (fermele) din satul Tartaul și Băduca Moldovan sunt devastate. Toată pâinea este furată. Ferma Tartaul a ars. Cerem ajutor”* Comisarul județului Cahul, Demușcel. Erau sute de semnale în adresa Sfatului Țării și autorităților moldovenești. Căpitanul Bogos Dumitru, loial ordinelor stabilite de Sfatul Țării, a organizat și trimis în satele moldovenești cohorte militare, călăreți și căruțe cu ostași moldoveni pentru paza proviziilor, gospodăriilor oamenilor de la sate, a organizat menținerea ordinii și pazei localităților rurale. La rând cu activitățile menționate, făcea și agitație patriotică prin satele moldovenești, chemă populația la ordine socială, la unitatea națională, le spunea la oameni: *”... Da noi toți care vorbim o limbă românească – suntem români. Și neamul nostru este mare, și cu o istorie mândră. Luați harta și vedeți: de la Nistru până la Tisa tot pământul e al României. Aici vezi Basarabia scumpă, România mamă, Bucovina mândră, Ardealul glorios și Banatul frumos. Suntem bogați, dar prin întunericul pe care l-au răspândit între noi străinii, noi am uitat de bogăția noastră, ni s-au sărăcit sufletele. ... Aduceți-vă aminte că sunteți români. Uniți-vă cu tot neamul vostru, faceți o familie mare, îmbogățiți-vă și trăiți în fericire, ca să vă privească lumea întregă ca pe o națiune puternică. Basarabeanule!, eu știu că-ți place cinstea! Atunci – trezește-te, par-că ești român, - dă mâna cu frații tăi de pe pământul românesc pentru unire și fericire! ...Toți la luptă, toți la Unire cu neamul nostru românesc, căci numai Unirea ne va scăpa de robia dușmanului”*. Dumitru Bogos, 9 februarie 1918.

În martie 1918, după contopirea Armatei moldovenești cu Armata română, căpitanul Bogos Dumitru trece împreună cu alți ofițeri-colegi în componența Armatei române. În anii 1918-1920, a fost unul dintre primii prefecți de județ în Lăpușna, apoi Secretar General al Internelor în Basarabia (1921), în prima guvernare a mareșalului Al. Averescu și ministru (1922) al Basarabiei în guvernul lui Take Ionescu. Printre funcțiile administrative a deținut-o și pe cea de primar al municipiului Chișinău în 1931-1934, iar ca legiuitor a fost deputat de Lăpușna în trei legislaturi în Parlamentul României, din partea Partidului Național Țărănesc. Este autorul lucrării *”Basarabia la răspântie”* – 1924 și a mai multor articole de revistă și ziare, a fost colaborator la revista *”Viața Basarabiei”*, Chișinău 1932. Biografia căpitanului Bogos Dumitru a fost inclusă în *”International Reference Library and Political Parties in Romania”*, Londra, 1936.

Înainte de începerea celui de-al Doilea Război Mondial, în perioada 13 septembrie - 12 octombrie 1939, a fost concentrat la Cercul Militar teritorial Lăpușna, s-a aflat concentrat la Batalionul 15 Infanterie Marină. În prejma declanșării războiului antisovietic, Dumitru Bogos avea 52 de ani, era căsătorit și avea trei copii. Cu toate acestea, fiind maior în rezervă a fost mobilizat în Armata română, era nevoie de experiența ofițerului basarabean în războiul de la Răsărit.

În primele șase luni de război s-a aflat la Detașamentul Infanterie Marină, Odesa, dislocat între Nistru și Bug, în calitate de ajutor al comandantului Detașamentului, ca mai apoi, între 14 aprilie și 15 octombrie 1943 a fost transferat la Marele Stat Major, Secția a II-a-informații și contrainformații pe Frontul de Est. Din 14 iunie 1943, a fost repartizat la Centrul de informații ”B”, activând pe frontul din Crimeea și din Taman pe lângă Centrul de Comandă al Corpului de Cavalerie.

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

La 17 octombrie 1943, în baza ordinului nr. 542.135 al Marelui Stat Major, Dumitru Bogos a fost repartizat la Centrul de Informații "H", în calitate de șef de subcentru, specializat în exploatarea informativă a prizonierilor. Aflat în această funcție, Dumitru Bogos a colaborat intens cu *serviciile de informații române S.I.I., Birourile 2 ale Marilor Unități românești și germane, în special cu autoritățile lagărelor germane de prizonieri sovietici.*

A exploatat informativ un șir de prizonieri sovietici din lagărul german de la Bobrovii Kut, în afară de informații cu caracter operativ. Dumitru Boos a raportat conducerii "Centrului H" informații privind: *starea de spirit a populației din Rusia sovietică, situația românilor-moldoveni din Nicolaev, Herson, Odesa, Transnistria, situația din Asia Mijlocie – Tadjikistan, Kasahstan, Uzbekistan, lupta antisovietică de eliberare națională a popoarelor din Caucaz.* Acestea erau informații serioase pentru perioada respectivă, pe baza lor se făceau prognoze politice.

În informații și contrainformații, maiorul Dumitru Bogos a reușit să-și aducă aportul la completarea fluxului informațional despre inamicul sovietic. Iată ce spunea Șeful "Centrului H", lt.colonel D. Bădărău despre acest ofițer: *"... Maiorul Bogos Dumitru, prezentat la serviciu în ziua de 31 octombrie 1943, a fost întrebuințat în intervalul de la 01-23 noiembrie în misiuni contrainformative în Nicolaev și împrejurimi, în special pentru verificarea unor date cerute de Armata a 3-a și de Marele Stat Major.*

În același timp a fost pus să se intereseze în timpul diverselor deplasări ce le făcea în interes de serviciu de starea morală, disciplina și ținuta trupelor române și a ostașilor izolați care treceau prin Nikolaev, spre front sau spre țară."

Ofițerul Dimitri Bogos a participat în nenumărate misiuni de deplasare și cercetare a prizonierilor sovietici, vorbind perfect rusa, fără translator.

"De la 23 noiembrie la 18 decembrie 1943, maior Bogos Dumitru a lucrat în lagărul german de prizonieri ruși din localitatea Bobrovii Kut, la 54 km nord-est de Herson, unde a interogat o serie de prizonieri care au fost în măsură a furniza informații importante. În alte lagăre din acea regiune, nu a putut să se deplaseze din cauza deselor atacuri ale partizanilor și lipsei de drumuri și a drumurilor desfundate."

Începând cu 23 martie 1944, Dumitru Bogos a preluat la Odesa conducerea "Subcentrului H". La 27 martie 1944, "Centrul H" a informat Biroul 2 al Corpului 3 Armată că în conformitate cu dispozițiile șefilor superiori ai Armatei Române, Dumitru Bogos a fost plasat ca *șef într-un organ informativ special. Misiunea acestui organ era de a exploata toate sursele informative, inclusiv prizonierii și dezertorii de la trupele din subordinea Corpului 3 Armată română, trebuiau să cerceteze persoanele prinse în flagrant delict, suspecte de spionaj, terorism sau alte acte subversive.* Toate datele obținute erau raportate în primul rând Comandamentului Corpului 3 Armată, apoi "Centrului H".

După o scurtă activitate la Odesa, sub presiunea frontului sovietic, Subcentrul condus de Dumitru Bogos, împreună cu "Centru H" și celelalte subcentre din subordine, s-a instalat în Basarabia, iar de acolo, în mare grabă s-a instalat în România.

După stabilizarea frontului din aprilie 1944, "Subcentrul H", condus de maiorul Dumitru Bogos, a revenit în Basarabia și s-a instalat, în ziua de 17 aprilie 1944, la Chișinău, activând pe lângă Divizia 14 Infanterie română, aflată sub comandamentul german. În a doua decadă a lunii aprilie 1944, "Subcentrul H" s-a deplasat pentru activități informative și contrainformative la Strășeni, pe lângă Corpul 47 al Armatei germane. În urma activităților din Basarabia, maiorul Dumitru Bogos a raportat informații către serviciul românesc referitoare la: *abuzurile autorităților militare germane și ale militarilor germani, situația morală și materială a Armatei germane; de la prizonierii ofițeri sovietici a obținut date importante despre starea ostașilor sovietici, s-au cules informații despre componența Diviziei 84 a Armatei a 4-a sovietice de pe Frontul II Ucrainean, starea populației civile din sectorul ocupat de sovietici, activitatea organizației de partizani din pădurea Căpriană, etc.*

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

După o prezență permanentă în cele mai periculoase sectoare ale frontului, la 17 mai 1944, maiorul Dumitru Bogos a solicitat să fie deconcentrat. Raportul lui a fost trimis Secției a II-a a Marelui Stat Major pentru a se decide trecerea în rezervă. Superiorul în funcție, căruia i-a fost predată lucrarea, lt.col. Dm. Bădărău, care a notat următoarele: *"... Ofițerul fiind înaintat în vârstă, nu este în măsură să suporte eforturile cerute de actualele împrejurări în care activează "Centrul H", avea 56 de ani, era bolnav de reumatism și "suferea de oboseală". Șeful Centrului "H" ruga să i se soluționeze favorabil cererea"*. Însă, din cauza că situația de pe front devenea tot mai dramatică, Dumitru Bogos a fost obligat să-și continue activitatea în "Centrul H".

După înfrângerea armatelor române și germane în operațiunea "Iași-Chișinău", august 1944, întreaga activitate informativă și contra informativă a serviciilor speciale românești de pe Frontul de Răsărit a fost sistată. Maiorul Dumitru Bogos a fost reîncadrat în alte unități militare și trimis în alte zone fierbinți ale frontului.

În campania Armatei române de pe frontul de Vest, maiorul Dumitru Bogos a participat în luptele de eliberare a Transilvaniei. Alte detalii despre activitatea maiorului Bogos Dumitru, după terminarea războiului rămân necunoscute. Se știe că a fost vânat și persecutat de NKVD-ul sovietic și serviciile secrete românești.

A decedat în condiții neelucidate, în 1946 și a fost înmormântat fără onoruri militare în cripta familiei din cimitirul Mânăstirea Cernica.

Maiorul Dumitru Bogos este un Erou național al românilor, a participat activ la actul Unirii Basarabiei cu România. A fost un ostaș devotat până la moarte cauzei naționale, cu mult curaj și demnitate și-a îndeplinit misiunea pentru neamul și pământul românesc

Toți cei trei frați ai familiei Bogos, Dumitru (1889), Sergiu (1891) și Vlad (1893), au fost patrioți români, cu un trecut politic, social și obștesc, de invidiat. Toți au luptat pentru Făurirea României Mari.

Distincții: ordinele Sf. Ana, Sf. Stanislav (pentru vitejie pe timpul când era ofițer în armata țaristă); Regele Ferdinand cl. I; Steaua României în grad de Comandor; Coroana României în grad de Comandor, Vulturul României în grad de Ofițer, Medalia Peleş.

Bibliografie

1. Alexandru Chiriac, Membrii Sfatului Țării, București, 2001
2. Onisifor Ghibu, De la Basarabia rusească la Basarabia românească, Cluj , 1926.
3. Dumitru Bogos, La răspântie, Moldova de la Nistru 1917-1918, Chișinău, 1998.
4. Arhiva militară de la Pitești, Dosar : mr. Dumitru Bogos, p. 46.

col.(r), conf.univ. dr. Anatol Munteanu
Membru corespondent AOȘR